

fundamentally new power – network power, or netocracy.

One of the important elements of information sovereignty is its intellectual component. In itself, it covers various aspects of intellectual life and various subjects – bearers of intelligence. In the conditions of a unified information space, when information is a commodity, and the role of the results of intellectual activity has acquired great importance for the development of society and the state, the following problems, in our opinion, are relevant:

- the problem of intellectual sovereignty of the state, which directly depends on the level of its intellectual potential;
- the problem of intellectual sovereignty of the people, related to education and its correspondence to modern scientific knowledge;
- the problem of intellectual sovereignty of individual social groups, and people, in the aspect of creating appropriate conditions for the development of their intellectual capabilities in general and intellectual emigration in particular.
- the problem of approaches to understanding the limits and prospects of further transformation of artificial intelligence, and those consequences that can significantly affect the future as a whole.

The image component of information sovereignty should be understood as: its purposefully or spontaneously formed image of the state, based on socio-psychological, moral and value aspects of the development of society, which reflects the effectiveness of its state structures, the legitimacy of state power, authority in the international arena, degrees of openness and objectivity in relations with society, the possibility of effective public control over state policy and the level of patriotism of its population.

Keywords: *sovereignty, virtual sovereignty, information sovereignty, sovereignty in cyberspace, digital sovereignty.*

УДК 342.722.1

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-138-150

Ольга ЯДЛОВСЬКА®

кандидат історичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ АЗІЇ: НА ШЛЯХУ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ ДО ПОМ'ЯКШЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ДИСБАЛАНСУ

У статті розглянуто тенденції еволюції та розвиток гендерної політики у мусульманських країнах Західної Азії – Ірак, Ісламська Республіка Іран, Королівство Саудівська Аравія, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Туреччина, Республіка Азербайджан. Проаналізовано Конституції зазначених країн з огляду на статті, що захищають питання рівності прав жінок та чоловіків, а також відповідне законодавство щодо гендерних квот представництва жінок в парламенті та органах влади, змін у доступі до освіти та робочих місць, в окремих країнах законодавство закріплює можливість жінок діяти самостійно (без супроводу чоловіка, батька, брата) в суспільному та повсякденному житті. Зроблено висновок, що законодавчі ініціативи у більшості країн досліджуваного регіону мають декларативний характер та реалізуються опосередковано. Причинами такого гендерного дисбалансу вважаємо непослідовну державну політику з боку керівництва країн, а також догматизм та сталість звичаєвого права та особливостей культурно-релігійних традицій, які базуються на патріархальному дискурсі. Водночас визначено, що позитивні зміни у забезпеченні прав жінок прослідковано у сфері освіти, у діяльності неурядових правозахисних організацій та забезпеченні права жінки на працю.

Ключові слова: *гендер, гендерна паритетність, гендерна нерівність, гендерне законодавство, гендерна політика, країни Західної Азії, мусульмани.*

Постановка проблеми. У традиційній мусульманській родині дівчата та хлопчики виховуються по-різному, найчастіше в родинній та соціальній площині є сегрегація двох статей. Історично простежується, що періоди жіночої емансипації то змінюються періодом повернення до «джерел ісламу», то традиційного ставлення. Водночас наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. під впливом модернізації та завдяки

© О. Ядловська, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5660-2057>

yadlovskaya54@ukr.net

законодавчим реформам юридичний статус жінки у більшості мусульманських держав змінився, соціальні взаємини між жінкою та чоловіком втратили поступово набувають паритетності. Жінки дізнаються про свої права, почали здобувати освіту та оплачувану роботу, з огляду на економічні та фінансові потреби сім'ї.

Регіон Західної Азії суттєво відрізняється у питаннях гендерної політики від європейської та американської практик гендерних ініціатив і переважно знаходиться на початковому етапі розвитку. Для цього регіону характерними є гендерна дискримінація, гендерні стереотипи, стигматизація тощо. Проте протягом останніх десятиріч низка країн західноазійського регіону здійснили практичні кроки щодо забезпечення рівноправності жінок та чоловіків. Одночасно у субрегіоні виділяють країни, які мають істотні відмінності у гендерній політиці – на більш високому рівні в Азербайджанській Республіці, і дещо нижче за Азербайджан, проте вище по західноазійському регіону – у Туреччині. Загалом країни Західної Азії перебувають на шляху поступового подолання гендерної дискримінації та пом'якшення гендерного дисбалансу, впроваджуючи гендерно чутливе законодавство, проводячи реформи в освіті та зміни в соціальному житті.

Мета: дослідити законодавства щодо забезпечення гендерної рівності в країнах Західної Азії та проаналізувати реалізацію гендерних ініціатив з огляду на культурні та релігійні особливості мусульманських країн регіону.

Аналіз публікації, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. У мусульманських країнах, зокрема і в азійському регіоні, гендерна проблематика переважно сприймається консервативно, враховуючи роль ісламу, та в патріархальному дискурсі, це пояснює відносно малу увагу до досліджуваного питання. Серед українських науковців більшість робіт присвячено аналізу реалізації гендерної політики в Україні, Європі, США тощо та порівняльному аспекту досліджень. Лише незначна частина наукових доробків висвітлює особливості гендерної політики мусульманських країн та країн Азії, що свідчить про актуальність запропонованого дослідження. Світовому досвіду впровадження гендерних квот, зокрема і в деяких азійських країнах, присвячено роботу Т. Марцинюк, яка досліджує реалізацію гендерної політики з погляду соціальної структури суспільства, а також стверджує, що гендерні квоти спрямовано передусім на подолання структурних чинників нерівного доступу жінок і чоловіків до політики, спричинених історичними передумовами, які мають наслідки і в сучасному житті [11]. Поділяємо цю думку, бо проєкція на історичні передумови ставлення до жінок у суспільстві та, фактично, панівного становища чоловіків найбільш характерною, на нашу думку, і по сьогодні є в мусульманських країнах і, зокрема, в азійському регіоні. З погляду глобалізаційних процесів проаналізовано Ж. Ігошиною відносно зрушення гендерної проблематики на арабському сході [5]. Висвітлює політичні права та політичну представленість мусульманських жінок в Ірані, Азербайджані, Пакистані, Саудівській Аравії та Туреччині К. Мацюпа [12], наголошуючи, що саме політична сфера – найменш перспективна для досягнення гендерної рівності у зазначених країнах. Питання реформування мусульманського шлюбно-сімейного права в державах ісламської традиції досліджує М. Лубська, акцентуючи на тому, що у сучасних умовах у мусульманському світі немає жодної країни, де діяли б виключно норми мусульманського права, але також немає жодної країни, де б вони не здійснювали вплив на спосіб життя та чинне законодавство, хоча під впливом світових змін здійснюються законодавчі реформи [9]. Аналізує міжнародні практики та гендерний вимір ісламу М. Співак, досліджуючи роль жінки-мусульманки в державному секторі. Автор робить спробу продемонструвати безпосередні практики суспільства щодо жінки, її місця та ролі в публічній сфері через вивчення загальних мусульманських традицій, оскільки незважаючи на те, що певні устої у країнах кардинально різняться, спільна релігія та минуле додали багато ідентичних рис не лише в мусульманські суспільства, але й значним чином вплинули на формування світогляду країн ЄС і США [17]. Простежено гендерний дисбаланс у забезпеченні виборчого права у мусульманських країнах у розвідці Н. Малиновської та виділено одну з основних причин гендерної нерівності та стереотипізації, зокрема, наголошується, що головна проблема полягає в зіставленні мусульманської правової системи, яка базується на релігійних установах та приписах ісламу, і правових систем демократичних країн світського типу, в яких розмежовується вплив релігії у публічних сферах [10]. Також в узагальнювальному дослідженні щодо становлення гендерного питання у світовій практиці О. Ядловською зроблено спробу довести тезу про провідну роль релігії ісламу

як підґрунтя окремішності розвитку гендерних питань у мусульманських країнах [22].

Виклад основного матеріалу. Держави західноазійського регіону мають різні юридичні закони щодо таких громадських актів, як: одруження, народження дітей, розлучення, здобуття освіти, паритетність у професійній сфері, квотування (чи його відсутність) у політичній структурі тощо, але класичні уявлення про гендерну паритетність, згідно із соціологічними показниками, ідентичні для більшості мусульман незалежно від країни і переважно тяжіють до патріархальних норм. Постає питання про перспективи співвідношення традиціоналізму в культурі мусульман (щодо ролі жінки в сім'ї та суспільстві) та гендерного концепту. Загалом мусульманське суспільство охоплює приблизно півтора мільярди людей, серед них різні країни з різними формами державного устрою. Окремі мусульманські країни керуються законами шаріату (ісламу) та називаються ісламськими монархіями чи республіками. Тому узагальнювати поставлене питання вкрай важко. Більш доцільно порівнювати окремі країни, наприклад, Туреччину з Іраном чи Саудівську Аравію з Кувейтом або порівнювати гендерну політику в регіонах. Іслам наказує любити та поважати жінок, а при розлученні враховуються всі потреби, оскільки, на відміну від чоловіків, жінки не в змозі виконувати будь-яку роботу. Безумовно, є різноманітні політизовані сили в середині самих ісламських країн, які неправильно або упереджено трактують гендерне питання, однак у більшості мусульманських країн саме сфера освіти та доступ до роботи в певних галузях для жінок є основним проявом гендерної неупередженості.

Окремі країни регіону знаходяться на початковому етапі розвитку та забезпечення рівності гендерних відносин. *Королівство Саудівська Аравія* не має Конституції у сучасному розумінні. Роль Конституції виконують священні книги ісламу – Коран і Сунна. Перелік прав та свобод людини є досить вузьким (наприклад, є право на власність): навіть такі природні права людини, як право на життя, право на повагу честі та гідності не прописані в Основному Нізамі [6]. На сучасному етапі ухвалено окремі закони для поліпшення рівня життя жінок та їх соціалізації, а також дозволу діяти самостійно без нагляду чоловіка, брата чи батька. Зокрема, декларується забезпечення рівної оплати праці жінок і чоловіків у приватному секторі. У 2011 р. у країні було більше жінок-випускниць університетів, ніж чоловіків, а рівень грамотності серед жінок становив 91 %. У 2013 р. середній вік першого шлюбу серед саудівських жінок становив 25 років. Король Салман 2017 р. наказав надати жінкам доступ до державних послуг, таких як освіта та охорона здоров'я без згоди опікуна [15]. А також на виборах 12 грудня 2015 р. саудівські жінки вперше в історії Королівства балотувались до муніципальних рад як кандидатки (обрано 20 жінок), уперше жінкам було дозволено голосувати під час урядових виборів [41]. Представництво жінок в політичному житті в Саудівській Аравії з 2003 по 2022 рр. становило 9,94 % з мінімумом 0 % у 2003 р. та максимальним значенням 19,87 % у 2013 р та таким же показником у 2022 р. [42].

У повсякденному житті вирізняють такі особливості для жінок. У Саудівській Аравії раніше було обов'язковим мати один вхід в ресторан для сімей та жінок, а інший – для чоловіків самостійно. Наприкінці 2019 р. уряд скасував цю заборону. Також жінкам дозволили виїжджати за кордон без дозволу опікуна-чоловіка та припинено обмеження для жінок стосовно керування авто [21]. Однак активісти скаржаться, що багато законів, дискримінаційних щодо жінок, залишаються. Кілька видатних захисників прав жінок були арештовані, незважаючи на те, що уряд провів реформи.

Треба наголосити, що незаміжні й розлучені мешканки та вдови в Саудівській Аравії отримали право жити й подорожувати самостійно. У новій редакції закону про шаріатський суд, який ухвалила влада країни у червні 2021 р., зазначено: «Доросла жінка має право вибирати, де їй жити. Її опікун може повідомити про неї в суд тільки в тому випадку, якщо в нього є докази, які підтверджують, що жінка вчинила злочин». Поправка до закону також надає жінкам право реєструвати народження дитини, шлюб чи розлучення та отримувати документи про сімейний статус, мати право бути опікунами над неповнолітніми дітьми [7]. Отже, доросла жінка не повинна бути передана чоловікові-опікуну. Це положення стосується лише незаміжніх жінок: заміжні зобов'язані жити разом із чоловіком.

Тож для Саудівської Аравії є характерним приборкання сегрегації, хоча становище жінки не є паритетним з чоловіком.

Конституція *Іраку* від 15 жовтня 2005 р. не містить окремих статей про рівність прав та свобод чоловіків, також іслам встановлюється як державна релігія та є основним

джерелом законодавства держави. Зазначимо, що права та свободи людини, згідно з Конституцією, стосуються соціального та культурного життя, зокрема, у ст. 35 йдеться, що «держава сприятиме культурній діяльності та установам у спосіб, що підходить культурній історії Іраку, і вона буде прагнути підтримувати корінних іракців» [34]. Тож про потужний розвиток гендерної політики в Іраку на законодавчому рівні поки що не йдеться. Іракські жінки і дівчата стикаються з особливими проблемами, зумовленими багаторічним конфліктом і переміщенням населення. Вони також непропорційно обтяжені в процесі повернення додому і відновлення своїх громад. Консервативні соціальні норми та одночасна відсутність належного правового захисту та послуг перешкоджають якісному захисту іракським законодавством тих жінок, що пережили жорстоке поводження.

Щодо представництва жінок Іраку в політичній ієрархії влади, з 1997 по 2022 рр. середнє значення становило 21 % з мінімальним значенням 6,4 % у 1997 р. та максимальним 28,88 % у 2021 р. [33].

В Іраку запроваджено програму фінансування Фонду стабілізації за підтримки USAID (FFS), що приділяє пріоритетну увагу фінансування суспільних робіт і проєктів у галузі легкої інфраструктури, які поліпшують доступність і безпеку для жінок, дівчат та їхніх сімей. Підтримуються проєкти, включно з реабілітаційними, освітніми та медичними установами для жінок, а також громадські та професійні центри [63]. USAID також підтримує національні та регіональні зусилля по боротьбі з насильством в сім'ї в Іраку і прогалинами в правовому захисті осіб. Крім того, пілотні п'ять програм базуються в громадах меншин для просування гендерно-чутливого і орієнтованого на клієнта юридичного захисту, переговори і програмування SGBV для жінок і дівчат-підлітків [25]. Окрім зазначеного, USAID просуває малий бізнес, очолюваний жінками в Іраку, проводячи навчальні курси з управління бізнесом, підприємництва і маркетингу, а також пропонує індивідуальний бізнес-коучинг. Зрештою, USAID надає гранти малому бізнесу, щоб допомогти жінкам розвинути свій бізнес після конфлікту [40].

Індекс гендерної нерівності ООН також показує, що Іракський Курдистан знаходиться у відносно кращому становищі – 0,41 бали, ніж інша частина Іраку – 0,55 бали (цей показник коливається від нуля до одиниці, де чим нижче бал, тим більше рівності між жінками і чоловіками). Іракський Курдистан застосовує більш високу гендерну квоту, ніж Ірак, для участі жінок в ухваленні рішень у парламенті, законодавчих органах, радах провінцій і мухафазу – 30 % в Іракському Курдистані, в іншій частині Іраку вона становить 25 %. Внесено поправки в іракське законодавство й ухвалено додаткові закони, спрямовані на підвищення гендерної рівності в регіоні [52]. Проте на загальнодержавному рівні іракська влада суттєво обмежує будь-які регіональні ініціативи не тільки гендерного спрямування, внаслідок чого дискримінаційні дії зберігаються, а подекуди навіть посилюються.

Згідно з Конституцією *Ісламської Республіки Іран*, ст. 19, «населення Ірану, незалежно від його етнічного чи племінного походження, користується рівними правами: колір шкіри, раса, мова чи інші персонажі є підставою для привілею чи дискримінації» [26].

Подолання дискримінації стосовно жінок і введення рівних прав між чоловіком і жінкою в Ісламській Республіці Іран (ІРІ) є дуже складним процесом. Жінки працюють тільки у сферах, які ІРІ вважає слушними (акушерство, медицина, викладання), сумісними з їх фізичними і психологічними можливостями або в галузях, де стать не впливає на продуктивність. Однак мусульманські жінки кидають виклик щодо різних аспектів гендерної політики ІРІ. Мусульманські реформісти, відомі як «ісламські феміністки», виражають себе в таких журналах, як *Rayāt-e zan*, *Zanān* (Жінки), *Farzāna* (Мудрець) і *Hoqūq-e zanān* (Права жінок). «Ісламський фемінізм», однак, є неточним терміном. Як й інші рухи, «ісламський фемінізм» об'єднує низку схожих течій. Деякі з них, очолювані видатними жінками у вищих ешелонах ісламського уряду, в принципі згодні з гендерною політикою ІРІ, але рекомендують внести зміни, щоб заспокоїти національних і, особливо, міжнародних критиків. Інші, більш критичні, пропонують нові інтерпретації ісламу, щоб уникнути «неправильних уявлень», орієнтованих на чоловіків [30]. Водночас вважаємо, що час змінюється і на сьогодні відзначено прогрес в залученні жінок в соціальну, суспільно-політичну та економічну діяльність. Жінки також отримують посади в Парламенті, з 1997 по 2022 рр. середнє значення становило 4,24 % з мінімальним значенням 2,76 % у 2009 р. та максимальним 5,88 % у 2016 р.

Останнє значення з 2022 р. становить 5,59 %. Це низький рівень представництва порівняно зі світовим – 25 % [35]. Також, незважаючи на те, що у різних суспільних галузях ще небагато представлено жінок, вони все ж можуть здобувати освіту практично за всіма спеціальностями, мають право на свій власний бізнес і можуть керувати ним [22, с. 212].

Цікаво, що при розлученні жінки забезпечуються майном, навіть якщо воно придбано до шлюбу чоловіком чи його сім'єю. Вважається, що чоловік може заробити нове майно. Це призводить до незвичної ситуації, коли чоловіки намагаються не розлучатись і навіть бояться це робити. Хоча, загалом, роль жінки в сім'ї не є провідною.

В *Омані* на захисті прав та свобод стоїть Конституція Оману, зокрема ст. 1: «Незалежно від раси, коліру шкіри, національності, статі та належності всі мають рівні права» [38]. Представництво в парламенті прослідковуємо з 2004 по 2022 рр. Середнє значення для Оману за цей період становило 1,37 % з мінімумом 0 % у 2007 році та максимумом 2,41 % у 2004 р. та за 2022 р. становить 2,33 %. Такі показники є дуже низькими [39].

Згідно з Конституцією *Кувейту*, ст. 29: «Усі люди рівні перед законом в людській повазі, суспільних проявах та обов'язках незалежно від раси, походження, мови та релігії» [37]. У 2013 р. було ухвалено закон № 91 «Про боротьбу з торгівлею людьми», зокрема жінками, та щодо незаконного ввезення мігрантів. У законі № 68 2015 р. «Про домашніх працівників» з-поміж іншого закріплюються права жінок, які працюють як домашня прислуга, забезпечується їх соціальний і правовий захист та охорона здоров'я [3]. Зазначені закони суттєво поліпшують становище жінок.

У парламенті *Кувейту* представництво з 1997 по 2022 рр. становить 2,81 % з мінімумом 0 % у 1997 р. та максимумом 7,69 % у 2009 р., у 2022 р. показник становить 6,25 %. Для порівняння: середній світовий показник у 2022 році за 181 країною становить 25,06 % [31].

У Конституції *Об'єднаних Арабських Еміратів* (ОАЕ), у ст. 14 йдеться про «рівність, соціальну справедливість, забезпечення безпеки та спокою всіх громадян – основа суспільства» [49]. У вересні 2020 р. указ «Про заробітну плату» доповнив ст. 32 Федерального закону № 08 від 1980 р. «Про трудові відносини» з метою закріплення гендерної рівності з погляду заробітних плат у приватних компаніях. У Міністерстві кадрових ресурсів та еміратизації наголосили, що нові поправки укріплять позиції ОАЕ як країни, що стоїть на захисті гендерної рівності на регіональній та міжнародній арені [51].

15 грудня 2020 р. ОАЕ посіли 18-е місце у світі та перше у регіональному плані Індексу гендерної нерівності згідно з доповіддю Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй за 2020 р. Президент Ради з гендерного балансу ОАЕ, президент організації *Dubai Women Establishment*, Її Високість шейха Манал бинт Мохаммед бен Рашид Аль-Мактум висловила свою гордість, що ОАЕ піднялися на 8 позицій порівняно з 26-им місцем у 2019 р. [47]. У 2014 р. вперше жінку, Амаль аль-Кубайши, призначили головою Ради з освіти в Абу-Дабі. У 2015 р. із 40 парламентарів ОАЕ, з яких восьмеро жінок, а це 22,5 % від загального складу, більшістю обрано Амаль аль-Кубайши очільницею Федеральної національної ради, що зробило її лідеркою національної асамблеї [14]. В Арабських Еміратах Рада не є законодавчим органом, а має консультативний характер. Однак представництво у ній жінок має величезне значення.

В ОАЕ розроблено та реалізовано план дій до 2021 р. для забезпечення гендерного балансу на рівні провідних країн світу. Програма передбачала: включення гендерних аспектів у політику та діяльність, заохочення гендерного підходу до залучення персоналу, поліпшення гендерного балансу в питаннях лідерства. Також у 2015 р. засновано Раду ОАЕ з питань гендерної рівності як федеральне агентство, мета якого – активна участь жінок у роботі судової системи, поліції та військової службі. У сфері дипломатії 30 % дипломатичного корпусу посідають жінки у Міністерстві закордонних справ та міжнародного співробітництва. Поступово подолана диспропорція у середній освіті, вищу освіту здобувають більше 70 % дівчат. Зросла участь жінок у сфері економіки, адже жінки в ОАЕ становлять 46,6 % від загальної робочої сили та 66 % у державному секторі, а 30 % перебувають на керівних посадах [13].

Серед західноазійських ісламських країн окремо розглядаємо *Туреччину*, яка, по-перше, не є арабською країною, а по-друге, балансує на межі прийняття або неприйняття окремих гендерних ініціатив суголосно з європейським та світовими процесами у

зазначених питаннях.

Основний закон Туреччини (від 7.11.1982 р.) у ст. 10 трактує, що «усі рівні перед законом незалежно від мови, раси, світогляду, статі, політичної орієнтації, філософських поглядів, релігії та віри і тому подібне» [34]. 12 вересня 2010 р. в Туреччині відбувся черговий конституційний референдум, ініційований Партією справедливості і розвитку (лідер Е. Ердоган). З метою демократизації суспільства і виконання вимог Європейського Союзу законодавчо закріплено низку демократичних цінностей – серед іншого запроваджено інститут омбудсменів і, зокрема, посаду вповноваженого по правах людини [1], яку створено для контролю за діяльністю виконавчих органів від імені парламенту (на виконання рекомендацій Парламентської асамблеї Ради Європи від 2004 р.) [43]. Починаючи з 2000 р. Туреччина переглянула основні закони щодо гендерної рівності: конституційні поправки 2001, 2004 та 2010 рр., а також новий Цивільний кодекс 2001 р. та новий Кримінальний кодекс [17]. На цей час в країні реалізується політичний документ «Про запобігання сексистської, репресивної поведінки і мобінгу» за контролю Центральної жіночої комісії у справах жінок [24]. Представництво жінок у парламенті Туреччини щодо Туреччини з 1997 по 2022 рр. Середнє значення для Туреччини за цей період становило 10,39 % з мінімальним значенням 2,36 % у 1997 році та максимальним значенням 17,45 % у 2018 році. Останнє значення з 2022 року становить 17,35 %. Для порівняння: середній світовий показник у 2022 році за 181 країною становить 25,06 % [46].

Туреччина була першою країною, яка підписала Стамбульську конвенцію у 2011 р. Закон набув чинності в 2014 р., і в Конституції Туреччини йдеться, що міжнародні угоди мають силу закону [45].

Конвенція Ради Європи «Про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок і насильством в сім'ї», більш відома як «Стамбульська конвенція», є договором з прав людини про боротьбу з насильством щодо жінок і насильством в сім'ї, який був відкритий для підписання 11 травня 2011 р. в Стамбулі (Туреччина). Конвенція спрямована на запобігання насильству, захист жертв і припинення безкарності винних. Станом на березень 2019 р. її підписали 45 країн. 12 березня 2012 р. Туреччина стала першою країною, що ратифікувала конвенцію, а з 2013 по 2021 рр. – інші країни (Австрія, Албанія, Андорра, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Кіпр, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Грузія, Німеччина, Греція, Ісландія, Ірландія, Італія, Ліхтенштейн, Люксембург, Мальта, Молдова, Монако, Чорногорія, Нідерланди, Північна Македонія, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Сан-Марино, Сербія, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія) [36]. Принагідно зазначимо, що Україна підписала Стамбульську конвенцію 07 листопада 2011 р., а ратифікувала тільки 20 червня 2022 р.

У 2021 р. Туреччина стала першою і єдиною країною, яка вийшла з Конвенції, денонсувавши її 20 березня 2021 р. та припинивши дію 1 липня того ж року. Генеральний секретар Ради Європи М. Пейчинович-Бурич назвала це рішення «руйнівною новиною і величезною невдачею», яка ставить під загрозу захист жінок в Туреччині [18]. Президент США Д. Байден зазначив, що це «крок, що глибоко розчаровує», а глава зовнішньополітичного відомства Європейського Союзу Д. Боррелл закликав владу скасувати це рішення [44].

Деякі офіційні особи з партії Е. Ердогана, орієнтованої на поміркований ісламизм, виступали за перегляд угоди, стверджуючи, що конвенція заохочує розлучення і підриває традиційну сім'ю, що, на їхню думку, суперечить консервативним цінностям країни. Критики також стверджують, що договір «пропагує гомосексуальність» через використання таких категорій, як стать, сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність [18]. Однак захисники прав жінок вважають ударом скасування Стамбульської конвенції, адже угода має вирішальне значення для боротьби з домашнім насильством [20]. За інформацією правозахисних груп, у Туреччині зростає насильство щодо жінок та їх кількість вбивств. Засудила вихід з конвенції та назвала крок «ганебним» міжнародна правозахисна організація Amnesty International [19]. Турецьке суспільство неоднозначно сприйняло ухвалений указ про скасування угоди: частина громадян підтримала, однак, з іншого боку, в країні відбулась низка маніфестацій жінок, які виступили проти зменшення прав та свобод жінок та проти посилення гендерної дискримінації.

Визначення гендерних ролей і величезний гендерний розрив в освіті в Туреччині стали серйозною проблемою. Культура упередження проти дівчат через консервативність є однією з причин того, що вони так погано навчаються в школі. У

Туреччині в освітній галузі була проведена велика реформа, і вона, безсумнівно, допомогла знизити показники відсіву як серед хлопчиків, так і серед дівчат. Не в багатьох країнах є така проблема, як у Туреччині, у зв'язку з тим, що гендерний розрив між жінками і раніше був наявним в середній школі та шкідливо впливав на успішність. Зазначимо, що приблизно 7 % дівчаток у віці від 8 до 12 років не відвідують школу, тимчасом як лише 2 % хлопчиків не відвідують школу. До того часу, коли дівчата досягають раннього підліткового віку, кількість дівчат, що відвідують школу, на 20 % нижче, ніж кількість хлопчиків, які відвідують школу. Це означає, що тільки 77 жінок зі 100 осіб були зараховані до школи, що нижче, ніж у багатьох країнах [53].

Отже, необхідно наголосити, що диспропорції та гендерний дисбаланс у ставленні до жінок є характерними особливостями суспільства Туреччини: 1) жінки заробляють всього 77 центів на кожен долар, який чоловіки отримують за ту ж роботу; 2) 35 відсотків жінок зазнали фізичного та/або сексуального насильства; 3) жінки становлять лише 13 відсотків власників сільськогосподарських земель; 4) дві третини країни досягли гендерної рівності в галузі початкової освіти [76].

У Туреччині діє політика обмеження та несприйняття курдів. Самі курди по-іншому ставляться до гендерної проблематики, визнаючи необхідність представництва жінок у суспільно-політичному житті. У Східній Туреччині курдський жіночий рух з 2015 р. об'єднаний під парасолькою Конгресу вільних жінок (Kongreya Jinên Azad, KJA). Попередниці KJA – Демократичний рух вільних жінок (DÖKH), організації родин загиблих та зниклих, як-от Saturday Mothers, Peace Mothers. Незважаючи на всі процеси емансипації, що відбуваються в курдському суспільстві під впливом ідеї курдського визвольного руху, тут ще багато консервативних сімей. Хоча на сході Туреччини рівень домашнього насильства не зростає. Активізується тільки насильство держави. У Західній Туреччині, за даними KJA, навпаки, зростає домашнє насилля. Найпомітнішим політичним рішенням є те, що кожна організація повинна мати двох співголів – чоловіка й жінку. Серед очільників курдських політичних партій (регіональної Партії демократичних регіонів DBP чи загальнонаціональної прокурдської Партії демократії народів HDP, яка, до речі, містить у собі й ЛГБТ-рух), мерів міст керівництво поділяють чоловік та жінка. KJA досягла того, щоб норма про співголоування була закріплена в турецькому законодавстві. Щоправда, там не зазначено, що це повинні бути представники двох статей, але курдський рух має на увазі саме таку систему [8].

Отже, гендерні питання в Туреччині обговорюються в традиційно патріархальному дискурсі, хоча частина турецького суспільства готова до вирішення нагальних питань стосовно гендерної дискримінації. Протягом останніх десятиліть Туреччина з парламентської республіки поступово перетворилась на президентську, прослідковуються патріархальні погляди у політиці гендерного питання та відхід від світових гендерних стандартів. Однак такі тенденції еkleктично поєднані з відносною емансипацією жінок, доступністю до середньої та вищої школи, яка дуже розвинулась протягом останніх десятиліть і, зокрема, становлення більш світського характеру соціальних відносин та поступового толерування гендерної проблематики.

В єдиній ісламській країні субрегіону Південний Кавказ – *Азербайджані* (країні, що знаходиться на перетині Південно – Східної Європи та Західної Азії) – загалом закладено основи законодавчого підґрунтя політики гендерної рівності та її реалізації. Конституція Азербайджанської Республіки гарантує рівність прав для всіх громадян держави, у ст. 25 зазначені положення, відповідно до яких забороняється дискримінація, проголошується рівність усіх перед законом і судом. Чоловіки і жінки мають рівні права і свободи [27]. 10 жовтня 2006 р. ухвалено закон «Про забезпечення гендерної рівності» (зі змінами від 21.12.2010 р.). Метою цього закону, згідно зі ст. 1, є забезпечення гендерної рівності шляхом усунення всіх форм дискримінації за статевою належністю, створення для чоловіків та жінок рівних можливостей у політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах суспільного життя [4]. Закон «Про забезпечення гендерної (чоловіків і жінок) рівності Азербайджанської Республіки» від 10 жовтня 2006 р. визначає різний пенсійний і шлюбний вік для чоловіків і жінок, обмеження права чоловіка вимагати розірвання шлюбу; створення різних умов у виправних установах для чоловіків і жінок та здійснення спеціальних заходів щодо забезпечення гендерної рівності [28].

Сьогодні в Азербайджані жінки-активістки старанно працюють над зміною поглядів суспільства щодо гендерного питання, збільшення представництва жінок, їх безпеки. Діяльність здійснюється через неурядові правозахисні організації (НПО), які

отримали назву «урядовий третій сектор», і знаходить вияв у таких кроках: «благодійна» політика, яка збільшує доступ до освіти, охорони здоров'я та представництва жінок; доступ до політичного поля, з якого суспільні заботи зазвичай виключають жінок та їх можливість впливати на політику, опосередковано перебуваючи в політичному процесі, який ще не готовий їх прийняти. До прикладу, діяльність спілки «Təmiz Dünya» («Чистий світ») засвідчує, що незважаючи на гендерні проблеми, є багато позитивних зрушень: жінок почали призначати на керуючі посади, жінки більш активно беруть участь у всіх сферах суспільства [32]. Загалом у країні збільшується чисельність жінок лікарів та вчителів, але жінки ще не досягли такого ж рівня становища в суспільстві, як чоловіки. Також намагаються вирішити питання щодо феміциду (убивство жінки за статтю, тобто за те, що вона жінка) на всіх рівнях [23].

У глобальному масштабі досягнуто певного прогресу щодо прав жінок. В Азербайджані 11 % жінок віком 20–24 роки перебували у шлюбі чи союзі до 18 років. Народжуваність серед підлітків становить 48,1 на 1000 жінок віком 15–19 років станом на 2019 рік порівняно з 43,5 на 1000 у 2018 році. Однак в Азербайджані ще потрібно зробити роботу з досягнення гендерної рівності. Станом на лютий 2021 року жінки мали лише 18,2 % місць у парламенті. У 2018 році 5,2 % жінок віком 15–49 років повідомили, що зазнавали фізичного та/або сексуального насильства з боку нинішнього або колишнього інтимного партнера протягом попередніх 12 місяців. Крім того, жінки та дівчатка у віці 15+ витрачають 25,4 % свого часу на неоплачуваний догляд та домашню роботу порівняно з 8,9 % чоловіків. Більше того, жінки репродуктивного віку (15–49 років) часто стикаються з бар'єрами щодо свого сексуального та репродуктивного здоров'я та прав [50]. Загалом, на нашу думку, [22, с. 213], країна була найбільш розвинена в гендерних правах досліджуваного регіону, найбільш світською, але на сьогодні вона суттєво відстає від країн світу, що мають високі показники гендерного індексу. Усе ж в азербайджанському суспільстві гендерні проблеми обговорюються в традиційно патріархальному дискурсі. Жінка розуміється, насамперед, як берегиня та носій національних традицій, тому її основні заняття, на думку влади, це здебільшого сім'я та діти. Незважаючи на розвиненість держави в гендерних питаннях, ситуація в країні змінюється дуже повільно, і це пов'язано з тим, що сама жінка погоджується з цим.

Азербайджан знаходиться в активному стані змін щодо гендерної нерівності. На думку експертів, радикально ліквідувати цю проблему можна лише завдяки освіті в школах та сім'ях, повному залученні ЗМІ та координації роботи усіх гілок влади. Незважаючи на проблемні ділянки, загалом для гендерної політики Азербайджану характерними є позитивні тенденції щодо встановлення гендерної паритетності в суспільстві.

Гендерне питання в мусульманських країнах сприймається неоднозначно, часто законодавчі ініціативи є декларативними, а от в соціумі продовжують розподілятися ролі між чоловіками та жінками згідно з традиційними уявленнями, які сповідують роль чоловіка як головного. На нашу думку, слушно зауважує Е. Скиба, стверджуючи, що бачення гендерної ідентичності як живого процесу, що постійно піддається впливу соціально-культурного дискурсу та сам впливає на зміни цього дискурсу було досягнуто завдяки використанню як суто філософських, так і загально-наукових методів та підходів [...], гендерні відносини одночасно впливають серед інших на формування загального стану суспільства та діють як соціально сконструйовані конструкти, віддзеркалюючи соціально-культурний дискурс суспільства [16, с. 137]. І хоча авторка розглядає гендерну проблематику в теоретичному аспекті, однак обґрунтування дуже важкого впровадження гендерно паритетних норм з огляду на звичаєві та традиційні погляди є найбільш притаманним мусульманським країнам.

Висновки. Отже, на нашу думку, в країнах ісламу азійського регіону гендерне питання частково сприймається як фемінізм, частково має латентний характер, позаяк гендерні ініціативи можуть декларуватися на законодавчому рівні, але не мати практичного втілення або не знаходити підтримки в соціумі. З іншого боку, значний вплив на такий перебіг подій спричиняють культурні традиції та релігійні канони. Для запровадження гендерної рівності в країнах ісламу азійського регіону вирішального значення набуває проектування концепту «гендеру» у трудових відносинах, розвитку рівності в освітній, економічній та політичній сферах, формуванню превентивних дій щодо насильства в сім'ях. Упровадження гендерних ініціатив не означає зміну моделей сімейних та трудових відносин в країнах досліджуваного регіону, однак закріплення

відповідних норм щодо рівності статей стане запобіжником гендерного дисбалансу та поступово вплине на вирішення суспільних проблем, пов'язаних з гендерною тематикою.

Також вважаємо, що гендерне питання в ісламських країнах навряд чи матиме характер європейських чи американських гендерних ініціатив і вже сформованої гендерної культури. Традиціоналістські погляди та культура і звичаї країн ісламу є сталим підґрунтям суспільного життя і важко піддаються змінам, більше того, саме суспільство не завжди прагне цього. Водночас у світських ісламських країнах гендерне питання набуває розвитку, і за індексом гендерної рівності такі країни впевнено посідають місця у середині шкали зі 189 країн. Жінки поступово заявляють про себе в освітній, економічній і, трохи менше, політичній сферах, при цьому зберігаючи традиційний уклад у сім'ях. Це дає поштовх для подальшого інтенсивного розвитку гендерної політики в більш консервативних ісламських державах, пом'якшенню гендерного дисбалансу, виробленню нових підходів у вирішенні гендерних проблем.

Реалізація гендерної рівності в ісламських країнах можлива та набуває актуальності в азіяському регіоні. Більш за все позитивні тенденції можуть бути саме у сфері праці, освіти та приватного життя. Однак, як доводить світовий досвід, необхідно формувати державну політику щодо подолання будь-яких проявів гендерної дискримінації. Значну роль також відіграватиме інформаційно-освітня діяльність для формування концепту гендеру з урахуванням традиційної культури країн ісламу азіяського регіону з одночасною «вестернізацією» та залученням світового досвіду у вирішенні гендерного питання.

Список використаних джерел

1. Дуднік О. Я., Черніков І. Ф. Туреччина. *Енциклопедія історії України. Інститут історії України*. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Turechchyna>.
2. Жінки Європи та Азії. *ООН*. URL: <https://eca.unwomen.org/ru/where-we-are/turkey>.
3. Заключні зауваження по п'ятому періодичному докладу Кувейту. *ООН*. Закон № 91 2013 р. *ООН*. URL: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqKb7yhgslff%2FiazrVw%2BcyfdY9GxZ7UPz4tjeLsJjxqe5%2F7t%2B6kURxEs8r27MqM6qDcuA2btIDwyEpEg1kwH0CLBtxJbArkY9GmqjTrp3ZRVN5TQIn>.
4. Про забезпечення гендерної (чоловічої та жіночої) рівності : Закон Азербайджанської Республіки від 10 жовтня 2006 року № 150-IIIГ. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_127414.pdf.
5. Ігошина Ж. Б. Гендерне питання та процеси глобалізації на арабському сході. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Вип. 94. Част. II. С. 130–137.
6. Історія конституційного розвитку Королівства Саудівська Аравія. URL: https://pidru4niki.com/76540/pravo/istoriya_konstitutsionnogo_razvitiya_korolevstva_saudovskaya_araviya.
7. Коломієць В. Незаміжнім жінкам Саудівської Аравії дозволили жити і подорожувати самостійно. *Громадське телебачення*. 16 червня 2021. URL: <https://hromadske.ua/posts/nezamizhnim-zhinkam-saudivskoyi-araviyi-dozvolili-zhiti-i-podorozhuvati-samostijno>.
8. Курдський жіночий рух у Туреччині – виняток із правил. *Повага: кампанія проти сексизму*. URL: <https://povaha.org.ua/kurdskiy-zhinochuy-ruh-u-turechchini-vunyatok-iz-pravyul/>.
9. Лубська М. В. Загальні аспекти реформування мусульманського шлюбно-сімейного права у контексті визнання правового статусу особи в державах ісламської традиції. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2010. № 2. С. 126–129.
10. Малиновська Н. Гендерний баланс в забезпеченні виборчого права у мусульманських країнах. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/6796/1/Malynovska-Gendernyi-balans.pdf>.
11. Марценюк Т. Гендерні квоти: міжнародний досвід запровадження та українські реалії. *Гендер в деталях*. 11 лютого 2019. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/mizhnarodniy-dosvid-zaprovadzhennya-gendernih-kvot-ta-ukrainski-realii-134924.html>.
12. Мацюпа К. Становище жінок у світі. Ісламські країни. URL: <https://povaha.org.ua/stanovysche-zhinok-u-sviti-islamski-krajiny/>.
13. Подольський Є. Об'єднані Арабські Емірати на передовій розширення прав та можливостей жінок. URL: <https://dip.org.ua/avstraliya/obyednani-arabski-emirati-na-peredovij-rozshirennya-prav-ta-mozhливостей-zhinok/>.
14. Політикіні в мусульманських країнах. URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/politikini-v-musulmanskih-krayinah/>.
15. Саудівська Аравія: закони і покарання. URL: <https://uae.top/tsikave/saudivska-araviya-zakoni-i-pokarannya.html>.
16. Скиба Е. К. Сексуальне насильство під час збройних конфліктів. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спеціальний випуск № 2. «Держава і право України в умовах воєнного стану». С. 133–139.
17. Співак М. В. Жінки-мусульманки в державному секторі: міжнародна практика та гендерні виміри ісламу. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2019. № 4 (66). С. 109–115.

18. Туреччина вийшла з договору про захист жінок від насильства. *Радіо Свобода*. 20 березня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-turkey-istanbul-convention/31161072.html>.
19. Туреччина офіційно вийшла зі Стамбульської конвенції про захист жінок від насильства. *Радіо Свобода*. 01 липня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-turechchna-zaxyst-zhinok-konvencija-vuxid/31336561.html>.
20. Тисячі людей протестували в Туреччині через рішення президента вийти з договору про захист жінок. *Радіо Свобода*. 21.03.2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-turechchna-protesty/31161978.html>.
21. У ресторанах Саудівської Аравії скасовано окремі входи для чоловіків і жінок. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/629365.html>.
22. Ядловська О. С. Становлення гендерного питання у світовій практиці. *Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, педагогічні, лінгвістичні та культурологічні засади* : монографія / кол. авт.; ред. Л. Р. Наливайко, І. О. Грицай. Київ : «Хай-Тек Прес», 2018. 348 с.
23. Ядловська О. С., Максимов О. М. Правові ініціативи гендерної проблематики в Азербайджані. *The 11th International scientific and practical conference "Actual trends of modern scientific research" (June 6-8, 2021) MDPC Publishing, Munich, Germany*. 2021. P. 466–472.
24. Cinsiyetçi, baskıcı davranışların ve mobbing'in önlenmesine ilişkin bir politika belgesinin uygulanması. URL: <https://www.ihd.org.tr/ihd-cinsiyetci-baskici-davranislarin-ve-mobbingin-onlenmesine-dair-politika-belgesi-hayata-geciyor/>.
25. Community coordinator-Genocide Recovery and response to persecution-training and pilot projects. URL: <https://vacanciesiniraq.com/job/community-coordinator-genocide-recovery-and-persecution-response-learning-and-pilots-grpr-lp-3-positions-qaraqosh-tel-uskof-and-sheikhan-iraq/>.
26. Constitution of the Islamic Republic of Iran. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b56710.html>.
27. Constitution of the Republic of Azerbaijan. URL: <https://www.fao.org/faolex/results/details/en/c/LEX-FAOC117070/#:~:text=Article%2025%20of%20the%20Constitution,have%20equal%20rights%20and%20freedoms>.
28. Gender bərabərliyinin zamanatları haqqında. Azərbaycan Respublikasının qanunu. URL: https://azertag.az/xeber/GENDER_KISI_VA_QADINLARIN_BARABARLIYININ_TAMINATLARI_HAQQINDA_AZARBAYCAN_RESPUBLIKASININ_QANUNU-362549.
29. Gender in Iraq. URL: <https://www.usaid.gov/iraq/fact-sheets/gender-iraq>.
30. Gender relations in the Islamic Republic of Iran. URL: https://cultureofiran.com/gender_relations_in_iran_01.html.
31. Goal 5: Gender equality. URL: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/sustainable-development-goals/goal-5-gender-equality.html>.
32. Examining women's rights in Azerbaijan. URL: <https://borgenproject.org/womens-rights-in-azerbaijan/>.
33. Iraq: Women in Parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Iraq/Women_in_parliament/.
34. Iraq's Constitution of 2005. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en.
35. Iran: Women in parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Iran/Women_in_parliament/.
36. Istanbul Convention. URL: https://wiki2.org/en/Istanbul_Convention.
37. Kuwait's Constitution of 1962, Reinstated in 1992. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Kuwait_1992.pdf?lang=en.
38. Oman's Constitution of 1996 with Amendments through 2011. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Oman_2011.pdf?lang=en.
39. Oman: Women in parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Oman/Women_in_parliament/.
40. Relevant USAID-funded programs include: ICRI/Ta'afi, IGPA/Takamul, Shared Future, Top Mountain, and the Durable Communities and Economic Opportunities (DCEO) program. URL: <https://www.usaid.gov/work-usaid/get-grant-or-contract/opportunities-funding>.
41. Saudi Arabia's Version Of Parliament Has More Women Than U.S. Congress. URL: https://www.huffpost.com/entry/saudi-arabias-version-of_b_8812762.
42. Saudi Arabia: Women in Parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Saudi-Arabia/Women_in_parliament/.
43. Secretary General meets new Chief Ombudsman of Turkey. Council of Europe. News. 2013. URL: https://www.coe.int/ru/web/portal/news-2013/-/asset_publisher/TEHtOeUO1Ozc/content/secretary-general-meets-new-chief-ombudsman-of-turkey?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fru%2Fweb%2Fportal%2Fnews-2013%2F.
44. Turkey condemned for withdrawing from anti-violence Treaty. URL: <https://balkaninsight.com/2021/03/20/turkey-condemned-for-quitting-anti-violence-treaty/>.
45. Turkey's Constitution of 1982 with Amendments through 2017. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Turkey_2017.pdf?lang=en.
46. Turkey: Women in parliament. URL: <https://www.theglobaleconomy.com/>

Turkey/Women_in_parliament/.

47. UAE ranks 18th globally in UNDP Human Development Report 2020 Gender Inequality Index. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/mediahub/news/2020/12/16/16-12-2020-uae-rank>

48. UAE: Women in Parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/United-Arab-Emirates/Women_in_parliament/.

49. United Arab Emirates's Constitution of 1971 with Amendments through 2004. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/United_Arab_Emirates_2004.pdf.

50. Un women. Women count. URL: <https://data.unwomen.org/country/azerbaijan>.

51. UAE: average salary. Середня заробітна плата в Об'єднаних Арабських Еміратах. URL: <https://www.postindex.com.de/>.

52. Women in post-conflict Iraqi Kurdistan. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/women-in-post-conflict-iraqi-kurdistan/>.

53. Women. Gender Roles In Turkey. URL: <https://www.bartleby.com/essay/Gender-Roles-In-Turkey-FCP57YF39F6>.

Надійшла до редакції 02.06.2023

References

1. Dudnyk, O. Ya., Chernikov, I. F. Turechchyna [Turkey]. Entykhopediia istorii Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. <http://www.history.org.ua/?termin=Turechchyna>. [in Ukr.].

2. Zhinky Evropy ta Azii [Women of Europe and Asia]. OON. URL: <https://eca.unwomen.org/ru/where-we-are/turkey>. [in Ukr.].

3. Zakliuchni zauvazhennia po p'iatomu periodychnomu dokladu Kuveitu. Zakon № 91. 2013 [Concluding remarks on the last periodic report of Kuwait. Law 2013]. URL: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsglff%2FiazrVw%2BcyfdY9GxZ7UPz4tjeLsJxqe5%2F7t%2B6kURxEs8r27MqM6qDcuA2btIDwyEpEgIkWH0CLBtxJbArkY9GmqjTrp3ZRVN5TQIn>. [in Ukr.].

4. Pro zabezpechennia gendernoi (cholovichoï ta zhinochou rivnosti) [On Ensuring Gender (Male and Female) Equality] : Zakon Azerbadzhanskoiï Respubliky vid 10 zhovtnia 2006 roku №150-III. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_127414.pdf. [in Ukr.].

5. Igoshyna, Zh. B. (2010) Genderne pytannia ta protsesy globalizatsii na arabs'komu skhodi [Gender issue and processes of globalization in the Arab East]. *Aktual'ni problem mizhnarodnykh vidnosyn*. Issue 94. Part II, pp. 130–137. [in Ukr.].

6. Istorïa konstitutsijnogo korolivstva Saudivska Aravia [History of the constitutional kingdom of Saudi Arabia]. URL: https://pidru4niki.com/76540/pravo/istoriya_konstitutsionnogo_razvitiya_korolevstva_saudovskaya_araviya. [in Ukr.].

7. Kolomiets, V. (2021) Nezhmizhnim zhinkam Saudivskoi Aravii dozvolily zhyty i podorozhuvaty sfmostijno [Unmarried women in Saudi Arabia were allowed to live and travel independently]. *Gromads'ke telebachenna*. URL: <https://hromadske.ua/posts/nezhamizhnim-zhinkam-saudivskoyi-aravii-dozvolili-zhiti-i-podorozhuvati-samostijno>. [in Ukr.].

8. Kurds'kyi zhinchyï rukh u Turechchyni – vyniatok z pravyl [The Kurdish women's movement in Turkey is an exception to the rule]. Povaga: kampania proty seksyzmu. URL: <https://povaha.org.ua/kurds'kyi-zhinoch'j-ruh-u-turechchyni-vyniatok-iz-pravyl/>. [in Ukr.].

9. Lubs'ka, M. V. (2010) Zagalni aspekty reformuvannia musul'mans'kogo shlubno-simeinogo prava u konteksti vyznannia pravovogo statusu osoby v derzhavakh islams'koi tradytsii [General aspects of reforming Muslim marriage and family law in the context of recognition of the legal status of a person in the states of the Islamic tradition.]. *Visnyk Natsional'noho avïatsiinoho universytetu. Filosofiia. Kul'tura*, pp. 126–129. [in Ukr.].

10. Malynovska, N. Gendernyi balans v zabezpechenni vyborchoho prava v musul'mans'kykh krainakh [Gender balance in ensuring suffrage in Muslim countries]. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/6796/1/Malynovska-Gendernyi-balans.pdf>. [in Ukr.].

11. Martseniuk T. Genderni kvoty: mizhanordnui dosvid zhaprovadzhenia ta ukrains'ki realii [Gender quotas: international implementation experience and Ukrainian realities.]. Gender b detaliakh. 2019. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/mizhnarodny-dosvid-zaprovadzheniya-gendernih-kvot-ta-ukrainski-realii-134924.html>. [in Ukr.].

12. Matsupa, K. Stanovyshe zhinoch u sviti. Islams'ki krainy [The position of women in the world. Islamic countries.]. URL: <https://povaha.org.ua/stanovyshe-zhinoch-u-sviti-islamski-krajiny/>. [in Ukr.].

13. Podol's'kyi, Ye. Ob'iednani arabs'ki Emiraty na peredovij rozshyrennia prav ta mozhlyvostej zhinoch [The United Arab Emirates is at the forefront of women's empowerment]. URL: <https://dip.org.ua/avstraliya/obyednani-arabski-emirati-na-peredovij-rozshyrennia-prav-ta-mozhlyvostej-zhinoch/>. [in Ukr.].

14. Politykyni v musul'mans'kykh krainakh [Politics in Muslim countries.]. URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/politikini-v-musulmanskih-krainah/>. [in Ukr.].

15. Saudiv'ska Aravia: zakony I pokarannia [Saudi Arabia: laws and punishments]. URL: <https://uaeu.top/tsikave/saudivska-araviya-zakoni-i-pokarannya.html>. [in Ukr.].

16. Skyba, E. K. (2022) Seksual'ne nasyt'stvo pid chas zbroinykh konfliktiv [Sexual violence

- during armed conflict.]. *Naukovyi visnyk DDUVS. Spetsial'nyi vypusk № 2*, pp. 133–139. [in Ukr.]
17. Spivak, M. V. (2019) Zhinky-musul'manky v derzhavnomu sektori: mizhnarodna praktyka ta genderni vymiry islamu [Muslim Women in the Public Sector: International Practice and the Gender Dimensions of Islam.]. *Derzhava ta rehiony. Seria: Pravo. № 4 (66)*, pp. 109–115. [in Ukr.]
18. Turechchyna vyishla z dohovoru pro zahyst vid nasyl'stva zhinok [Turkey withdrew from the treaty on protection against violence against women]. *Radio svoboda*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-turkey-istanbul-convention/31161072.html>. [in Ukr.]
19. Turechchyna ofitsijno vyjshla zi Stambul's'koi konvenciji pro zakhyst zhinok vid nasyl'stva [Turkey has officially withdrawn from the Istanbul Convention on the Protection of Women from Violence]. *Radio svoboda*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-turechchyna-zaxyst-zhinok-konvencija-vyvid/31336561.html>. [in Ukr.]
20. Tysiachi liudej protestuvaly v Turechchyni cherez rishennia prezydenta vyity z dohovoru pro zakhyst zhinok [Thousands of people protested in Turkey because of the president's decision to withdraw from the treaty on the protection of women]. *Radio svoboda*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-turechchyna-protesty/31161978.html>. [in Ukr.]
21. U restoranakh Saudivs'koi Aravii skasovano okremi vkhody dlia cholovikiv i zhinok [Separate entrances for men and women have been abolished in restaurants in Saudi Arabia]. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/629365.html>. [in Ukr.]
22. Yadlovska, O. S. (2018) Stanovlennia henderneho pytannia u svitovii praktytsi. Osnovy teorii henderu: yurydychni, politolohichni, filosofski, pedahohichni, linhvistychni ta kulturolohichni zasady : [Formation of the gender issue in world practice. Basics of gender theory: legal, political, philosophical, pedagogical, linguistic and cultural foundations] monohrafiia / kol. avt.; red. L. R. Nalyvaiko, I. O. Hrytsai. Kyiv : «Khai-Tek Pres», 348 p. [in Ukr.]
23. Yadlovska, O. S., Maksymov, O. M. (2021) Pravovi initsiatyvy gendernoi problematyky v Azerbajdzhani [Legal initiatives of gender issues in Azerbaijan]. *The 11th International scientific and practical conference "Actual trends of modern scientific research" (June 6–8, 2021)* MDPC Publishing, Munich, Germany, pp. 466–472. [in Ukr.]
24. Cinsiyetçi, baskıcı davranışların ve mobbing'in önlenmesine ilişkin bir politika belgesinin uygulanması. URL: <https://www.ihd.org.tr/ihd-cinsiyetci-baskici-davranislarin-ve-mobbingin-onlenmesine-dair-politika-belgesi-hayata-geciyor/>.
25. Community coordinator-Genocide Recovery and response to persecution-training and pilot projects. URL: <https://vacanciesiraq.com/job/community-coordinator-genocide-recovery-and-persecution-response-learning-and-pilots-grpr-lp-3-positions-qaraqosh-tel-uskof-and-sheikhan-iraq/>.
26. Constitution of the Islamic Republic of Iran. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b56710.html/>
27. Constitution of the Republic of Azerbaijan. URL: <https://www.fao.org/faolex/results/details/en/c/LEX-FAOC117070/#:~:text=Article%2025%20of%20the%20Constitution,have%20equal%20rights%20and%20freedoms>.
28. Gender bərabərliyinin zamanətləri haqqında. Azərbaycan Respublikasının qanunu. URL: https://azertag.az/xeber/GENDER_KISI_VA_QADINLARIN_BARABARLIYININ_TAMINATLARI_HAQQINDA_AZARBAYCAN_RESPUBLİKASININ_QANUNU-362549.
29. Gender in Iraq. URL: <https://www.usaid.gov/iraq/fact-sheets/gender-iraq>.
30. Gender relations in the Islamic Republic of Iran. URL: https://cultureofiran.com/gender_relations_in_iran_01.html.
31. Goal 5: Gender equality. URL: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/sustainable-development-goals/goal-5-gender-equality.html>.
32. Examining women's rights in Azerbaijan. URL: <https://borgenproject.org/womens-rights-in-azerbaijan/>.
33. Iraq: Women in Parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Iraq/Women_in_parliament/.
34. Iraq's Constitution of 2005. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en
35. Iran: Women in parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Iran/Women_in_parliament/
36. Istanbul Convention. URL: https://wiki2.org/en/Istanbul_Convention.
37. Kuwait's Constitution of 1962, Reinstated in 1992. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Kuwait_1992.pdf?lang=en.
38. Oman's Constitution of 1996 with Amendments through 2011. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Oman_2011.pdf?lang=en.
39. Oman: Women in parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Oman/Women_in_parliament/.
40. Relevant USAID-funded programs include: ICRI/Ta'afi, IGPA/Takamul, Shared Future, Top Mountain, and the Durable Communities and Economic Opportunities (DCEO) program. URL: <https://www.usaid.gov/work-usaid/get-grant-or-contract/opportunities-funding>.
41. Saudi Arabia's Version Of Parliament Has More Women Than U.S. Congress. URL: https://www.huffpost.com/entry/saudi-arabias-version-of_b_8812762.

42. Saudi Arabia: Women in Parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Saudi-Arabia/Women_in_parliament/.
43. Secretary General meets new Chief Ombudsman of Turkey. Council of Europe. News. 2013. URL: https://www.coe.int/ru/web/portal/news-2013/-/asset_publisher/TEHtOeUO1Ozc/content/secretary-general-meets-new-chief-ombudsman-of-urkey?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fru%2Fweb%2Fportal%2Fnews-2013%2F.
44. Turkey condemned for withdrawing from anti-violence Treaty. URL: <https://balkaninsight.com/2021/03/20/turkey-condemned-for-quitting-anti-violence-treaty/>.
45. Turkey's Constitution of 1982 with Amendments through 2017. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Turkey_2017.pdf?lang=en.
46. Turkey: Women in parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Turkey/Women_in_parliament/.
47. UAE ranks 18th globally in UNDP Human Development Report 2020 Gender Inequality Index. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/mediahub/news/2020/12/16/16-12-2020-uae-rank>.
48. UAE: Women in Parliament. URL: https://www.theglobaleconomy.com/United-Arab-Emirates/Women_in_parliament/.
49. United Arab Emirates's Constitution of 1971 with Amendments through 2004. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/United_Arab_Emirates_2004.pdf.
50. Un women. Women count. URL: <https://data.unwomen.org/country/azerbaijan>.
51. UAE: average salary. URL: <https://www.postindex.com.de/>.
52. Women in post-conflict Iraqi Kurdistan. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/women-in-post-conflict-iraqi-kurdistan/>.
53. Women. Gender Roles In Turkey. URL: <https://www.bartleby.com/essay/Gender-Roles-In-Turkey-FCP57YF39F6>.

ABSTRACT

Olha Yadlovska. Gender policy in West Asian countries: from discrimination to reducing gender imbalance. The article examines trends in the evolution and development of gender policy in the Muslim countries of Western Asia – Iraq, the Islamic Republic of Iran, the Kingdom of Saudi Arabia, Kuwait, the United Arab Emirates, Oman, Turkey, and the Republic of Azerbaijan. The Constitutions of the specified countries were analyzed in view of the articles that protect the issue of equality of rights of women and men, as well as the relevant legislation regarding gender quotas for the representation of women in parliament and government bodies, changes in access to education and jobs, in some countries the legislation enshrines the ability of women to act independently (without the accompaniment of a husband, father, brother) in social and everyday life. It was concluded that legislative initiatives in most countries of the studied region have a declarative nature and are implemented indirectly.

We consider the reasons for such gender imbalance to be inconsistent state policy on the part of the country's leadership, as well as dogmatism and stability of customary law and the peculiarities of cultural and religious traditions, which are based on patriarchal discourse. It was determined that significant positive changes in the provision of women's rights were observed in the field of education, in the activities of non-governmental human rights organizations and in the provision of women's right to work. In view of the above, it has been proven that Azerbaijan and Turkey are recognized as more secular countries in terms of gender equality, other countries of the region have a lower indicator of the gender equality index, but compared to the global indicators, the countries of the entire region have significantly lower indicators of ensuring and implementing gender parity.

In general, female and male leadership, issues of gender equality and stereotyping in the countries of West Asia depend on cultural and religious characteristics and have a serious impact on the norms of social relations, as well as on the position of women in the structure of public life. Over the past decade, a number of countries in the West Asian region have taken practical steps to ensure the equality of women and men.

Keywords: *gender, gender parity, gender inequality, gender legislation, gender policy, West Asian countries, Muslims.*